

ΜΕΡΟΣ Α΄ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΕΛΕΙΩΣΕ

ΒΕΛΣ

NEW YORK TELEGRAPH COMPANY
Mr. Joseph B. Nathan
1339 Jerome Ave, The Bronx, NY 10452, USA

21 Ιουνίου 1945

Kerido Ermano Joseph¹,

Ο Οβαδιάς κι εγώ είμαστε ζωντανοί στο
στρατόπεδο Wels στην Αυστρία.

Μωύς

Περνούσαν οι μέρες στο στρατόπεδο και ο Μωύς άρχισε να σκέφτεται την επιστροφή. Πολλά ακούγονταν. Άλλοι έλεγαν να μεταναστεύσουν στην Αμερική, άλλοι στην Παλαιστίνη και ορισμένοι ήθελαν να επιστρέψουν στην Ελλάδα. Την Παλαιστίνη την έβγαλε από τον νου του αμέσως, ήταν ένα μέρος χωρίς κράτος, αγώνας επιβίωσης, τι να κάνει εκεί; Στην Αμερική είχε τον αδελφό του, τον Ζοζέφ, που είχε να τον δει τριάντα τρία χρόνια, αλληλογραφούσαν βέβαια, αλλά στην πραγματικότητα τού ήταν ένας άγνωστος. Και πώς θα πήγαινε στη Νέα

1. «Αγαπητέ μου αδελφέ Ζοζέφ» στα λαντίνο (ισπανοεβραϊκά).

Υόρκη, χωρίς να ξέρει τη γλώσσα και τη νοοτροπία; Θα ζούσε σε βάρος του; Δύσκολο. Από την άλλη, η επιστροφή στη Θεσσαλονίκη τον βάραινε. Πώς θα ήταν η πόλη σήμερα; Τι να απέγιναν οι συγγενείς, οι γνωστοί και οι φίλοι; Ποιος θα τον βοηθούσε; Άραγε η Ρετζίνα, η αδερφή του, ζούσε;

Όταν οι Αμερικανοί τούς απελευθέρωσαν, στις αρχές Μαΐου, ήταν ένας σκελετός σαράντα πέντε κιλών, ένα μέτρο και ογδόντα πέντε εκατοστά ύψος. Μπήκαν με τα τανκς στο στρατόπεδο και δεν πίστευαν στα μάτια τους. Ο Μωύς κρατήθηκε και δεν έπεσε με τα μούτρα στις κονσέρβες που τους μοίρασαν οι στρατιώτες. Ούτε τον αδερφό του τον Οβαδιά άφησε να φάει πολύ. Μετά από μήνες λιμοκτονίας, το άκρατο φαγητό μπορούσε να σε σκοτώσει. Τους έδωσαν ρούχα, λίγο φαρδιά τούς έπεφταν, αλλά τουλάχιστον δεν θα φορούσαν πια τη στολή με τις ρίγες.

Συνήλθαν κάπως. Ο Οβαδιάς βέβαια ήταν στο νοσοκομείο, ήταν πιο αδύναμος και θα 'πρεπε να παραμείνει για άλλους τρεις-τέσσερις μήνες, να πάρει λίγο πάνω του.

Συνέχιζαν να μένουν στα ίδια παραπήγματα, αλλά λιγότεροι σε κάθε θάλαμο. Ελλείψεις υπήρχαν πολλές. Όχι τόσο σε τρόφιμα, πιο πολύ σε φάρμακα, γάζες, αντισηπτικά. Επίσης, τους έλειπαν εσώρουχα, σαπούνι, χαρτί τουαλέτας, οδοντόβουρτσες και οδοντόπαστες. Τα δόντια όλων ήταν σε κακή κατάσταση. Ούτε αρκετοί γιατροί υπήρχαν. Οι Γερμανοί φρουροί ήταν τώρα κρατούμενοι, αλλά ως αιχμάλωτοι πολέμου ζούσαν σε καλύτερες συνθήκες από εκείνους. Με την πάροδο του χρόνου η κατάσταση βελτιώθηκε.

Στο στρατόπεδο είχαν δημιουργηθεί ομάδες εκτοπισμένων σύμφωνα με τη χώρα προέλευσής τους. Δεν υπήρχαν πολλοί

Έλληνες στο Βελς, ίσως καμιά εκατοστή. Οι άλλοι ήταν περισσότεροι και πιο οργανωμένοι, και ορισμένοι απ' αυτούς ήξεραν αγγλικά. Τις ημέρες σέρνονταν, τα βράδια μαζεύονταν στη μεγάλη αίθουσα και έβλεπαν σινεμά. Τους είχαν δώσει λίγα χρήματα για να μπορούν να πηγαίνουν στην πόλη, δεν είχαν όμως τι να κάνουν εκεί. Οι Αυστριακοί τους κοίταζαν με μισό μάτι, λες και έφταιγαν αυτοί που επέζησαν.

Οι αντιπρόσωποι της Τζόιντ² τους παρείχαν βοήθεια, προσπαθώντας να τους στηρίξουν, είχαν στείλει και ραβίνο. Αλλά τι μπορούσε να τους πει; Και τι να του έλεγαν κι εκείνοι;

Στις 7 Σεπτεμβρίου, ήταν παραμονή Ροχ Ασανά³. Δόθηκε γεύμα στη μεγάλη αίθουσα, ακούστηκαν ψαλμωδίες και ευχαριστίες για τη σωτηρία τους. Οι Έλληνες ήταν όλοι μαζεμένοι και έψελναν στα λαντίνο. Ορισμένοι, οι πιο νέοι μάλλον, προσπαθούσαν να δείχνουν χαρούμενοι. Ο Μωύς δεν ήξερε τι έπρεπε να αισθάνεται. Πλησίαζε τα πενήντα, το μέλλον του ήταν στο παρελθόν του. Ο Οβαδιάς ήταν πιο αισιόδοξος, από χαρακτήρα. Πριν από τον πόλεμο η σχέση του Μωύς με τον μικρό αδελφό του δεν ήταν ιδιαίτερα στενή, τον περνούσε επτά χρόνια. Στο στρατόπεδο δέθηκαν.

Έβρεχε εκείνο το βράδυ, έβρεχε πολύ, κατακλυσμός. Η Αυστρία ήταν πράσινη το καλοκαίρι, κίτρινη το φθινόπωρο και καφετιά μουντή τον χειμώνα. Είχε ποταμό στο Βελς. Τον Τράουν. Δεν ήταν μεγάλος, ήταν όμως όμορφος. Όταν έβγαινε βόλτα στη νότια μεριά της πόλης, κατέβαινε στο ποτάμι. Νέοι

2. American Jewish Joint Distribution Committee – Αμερικανοεβραϊκή φιλανθρωπική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1914 με σκοπό την ενίσχυση εβραϊκών κοινοτήτων ανά τον κόσμο.

3. Εβραϊκή πρωτοχρονιά.

μαζεύονταν εκεί και ψάρευαν. Ποτέ του δεν είχε ψαρέψει, το ψάρεμα τον άφηνε τελείως αδιάφορο. Αλλά ζήλευε τους Αυστριακούς που έριχναν τις πετονιές τους με καλάμι από τις όχθες. Κυρίως ζήλευε την ανεμελιά τους. Περισσότερο την αισιοδοξία τους. Γι' αυτούς ο πόλεμος είχε τελειώσει.

Στη Σαλονίκη δεν έβρεχε τόσο, άλλο κλίμα. Δεν του άρεσαν τα βόρεια μέρη. Και στην Κρακοβία τα ίδια ήταν, κρύο και χιόνι τον χειμώνα, ομίχλη. Θυμόταν τον φοβερό, χειμωνιατικό καιρό στο στρατόπεδο. Για μερικούς μήνες όλα ήταν παγωμένα. Ακόμη και μέσα στους θαλάμους η θερμοκρασία πλησίαζε το μηδέν. Τουλάχιστον στο Βελς δεν έκανε τόσο κρύο, παρ' όλη τη βροχή.

Την άλλη μέρα ο καιρός άνοιξε, φώτισε.

Πήρε γράμμα από τον Ζοζέφ. Ο αδελφός του στην Αμερική ζούσε σε άλλον κόσμο. Δεν είχαν εκεί στρατόπεδα και πείνα. Τον πληροφόρησε πως του είχε γράψει η Ρετζίνα από την Ελλάδα και πως ήταν καλά αυτή και η κόρη της, η Έλσα. Επειδή είχαν ιταλική υπηκοότητα, οι Γερμανοί δεν τις πείραξαν ακόμη και μετά τη συνθηκολόγηση των Ιταλών και έτσι παρέμειναν στη Θεσσαλονίκη. Δόξα τω Θεώ, τουλάχιστον αυτές είχαν σωθεί. Από το γράμμα του Ζοζέφ καταλάβαινε πως δεν υπήρχε άλλος ζωντανός από την οικογένεια. Ένιωσε κάτι μέσα του να παγώνει και να συρρικνώνεται.

Στις 17 Σεπτεμβρίου έφτασε η ημέρα του Κιπούρ⁴. Αρκετοί νήστεψαν. Ο Μωύς και ο Οβαδιάς πήγαν στη συναγωγή, στη

4. Ημέρα εξιλέωσης. Η πιο σημαντική ημέρα στην εβραϊκή θρησκεία, κατά την οποία οι Εβραίοι απέχουν από τροφή και ποτό και ζητούν συγχώρεση από τον θεό.

μεγάλη αίθουσα, άκουσαν τον ψαλμό του Κολ Νιντρέ⁵ και μετά έφυγαν. Δεν είχαν αμαρτήσει προς τον θεό. Δεν έκλεψαν, δεν σκότωσαν, δεν παραβίασαν καμία εντολή. Και ο θεός δεν τους ελέησε. Γιατί τα είχαν περάσει όλα αυτά; Τι είχαν κάνει για να τιμωρηθούν; Βαριά ήταν η καρδιά τους, αλλά δεν νήστεψαν. Ούτε την άλλη μέρα έλαβαν μέρος στην προσευχή. Δεν ζήτησαν συγχώρεση και έλεος. Τι να τους συγχωρεθεί;

Μετά το Κιπούρ ο Μωύς πήρε την απόφαση να γυρίσει πίσω στη Σαλονίκη. Μίλησε και με τον Οβαδιά και συμφώνησε κι αυτός. Ζήτησε ακρόαση με τους υπεύθυνους στο Βελς και τους ανακοίνωσε πως αυτός κι ο αδελφός του ήθελαν να πάνε πίσω στη Σαλονίκη.

Υπήρχαν διάφοροι τρόποι για να επιστρέψεις. Ο ένας με τρένο μέχρι το Παρίσι, μετά Μασσαλία, από 'κεί με καράβι στον Πειραιά και κατόπιν Θεσσαλονίκη. Ή με τρένο στη Γένοβα και από 'κεί με καράβι πάλι. Ένας άλλος, μόνο με τρένο, Βιέννη, Μπρατισλάβα, Βουδαπέστη, Βελιγράδι, Σόφια και Σαλονίκη. Με τον πρώτο τρόπο έπρεπε να περιμένουν καιρό γιατί δεν είχε συχνά πλοία από τη Μασσαλία ή τη Γένοβα. Το συζήτησαν με τον Οβαδιά και δήλωσαν πως προτιμούν μόνο με το τρένο.

Ο Οβαδιάς ήταν ακόμη αδύναμος, καλό θα ήταν να περιμένουν μέχρι τον Νοέμβριο, ίσως και τον Δεκέμβριο.

Τα μαλλιά του Μωύς είχαν μεγαλώσει κάπως, αλλά δεν είχαν ασπρίσει πολύ. Πήρε και λίγο πάνω του, τον Οκτώβριο ήταν λίγο πάνω από τα πενήντα κιλά. Πήγε μια βόλτα στην πόλη με δυο-τρεις άλλους Έλληνες από την Αθήνα. Είχε δύο

5. Ο ψαλμός στην αρχή της τελετής όπου οι προσευχόμενοι ζητούν από τον θεό να τους απαλλάξει από τους όρκους και τις υποσχέσεις που δεν τηρήσαν προς τον θεό κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

μπουρδέλα στο Βελς. Μπήκαν μέσα, οι κοπέλες ήταν Αυστριακές. Οι άλλοι πήγαν μαζί τους. Εκείνος δεν θέλησε. Ντρεπόταν και φοβόταν. Οι κοπέλες ήταν το πολύ είκοσι, τόσο θα ήταν κι η Ρασέλ του. Στη σκέψη αυτή σκοτεινίασε. Αργότερα, σκέφτηκε, νωρίς είναι ακόμη, ας περάσει λίγος καιρός. Άλλωστε, ούτε ήξερε αν θα τα κατάφερνε, στην κατάσταση του.

Οι Άγγλοι στρατιώτες που αντικατέστησαν τους Αμερικάνους τούς μοίραζαν τσιγάρα. Αυτός δεν είχε καπνίσει ποτέ στη ζωή του. Έπαιρνε όμως τα τσιγάρα, τα πιο πολλά τα φύλαγε για τον Οβαδιά που κάπνιζε, θα του τα 'δινε αργότερα, όταν θα γινόταν καλύτερα, τα άλλα τα πουλούσε.

Σκοτεινίαζε πιο γρήγορα τώρα. Οι μέρες κυλούσαν αργά και οι νύχτες ακόμη πιο αργά. Όσο δυνάμωνε, τόσο πιο δύσκολα τον έπαιρνε ο ύπνος τα βράδια. Σκοτεινές σκέψεις τον περιτριγύριζαν, αλλά δεν τις άφηνε να κυριαρχήσουν πάνω του, τις απέδιωχνε.

Το Χανουκά⁶ το γιόρτασαν στις αρχές του Δεκεμβρη. Η ατμόσφαιρα ήταν χαρμόσυνη. Όλοι, Πολωνοί, Γάλλοι, Τσέχοι, Έλληνες, περίμεναν το θαύμα της γιορτής. Οι Πολωνοί ήταν σε απελπιστική κατάσταση. Είχαν ακούσει πως όσοι είχαν προσπαθήσει να επιστρέψουν στα σπίτια τους και στα μαγαζιά τους ανακάλυψαν πως τους τα είχαν αρπάξει ντόπιοι και το κράτος έβαζε εμπόδια για την ανάκτησή τους. Ορισμένους τούς σκότωσαν κιόλας οι ίδιοι οι Χριστιανοί Πολωνοί, με τα χέρια τους.

Κι εκείνοι; Τι θα έβρισκαν, άραγε, πίσω; Το σπίτι θα υπήρχε;

6. Η γιορτή των Φώτων, όπου εορτάζεται η εξέγερση και απελευθέρωση από τους Σελευκίδες το 164 π.Χ., στην οποία θεωρείται ότι ο θεός έκανε θαύμα όταν οι Μακκαβαίοι απελευθέρωσαν τον Ναό της Ιερουσαλήμ.

Το μαγαζί; Η μοναξιά του, μεγάλη. Προσπαθούσε να μην τα σκέφτεται.

Ένα βράδυ, στα τέλη του Δεκέμβρη, ξαναπήγε στην πόλη με την ίδια παρέα. Ήπιε λίγο ουίσκι, ξέδωσε. Πήγαν ξανά στο μπουρδέλο. Η κοπέλα ήταν τώρα Γερμανίδα. Εβραίος-ξεβραίος δεν μετρούσε πια. Άλλαξαν οι καιροί. Το χρήμα ήταν πιο σημαντικό από τη φυλή του και το περιτετμημένο του όργανο. Πήγε μαζί της. Την πλήρωσε προκαταβολικά, μπήκαν σε ένα μικρό δωμάτιο με κόκκινο φως. Δύσκολα. Γδύθηκε, ήταν αμήχανος, τα χέρια του ιδρώναν. Είχε πάει με γυναίκες, ακόμη και παντρεμένους, αλλά τώρα ήταν διαφορετικά. Η γυναίκα μύριζε φτηνή κολόνια. Το στήθος της όμορφο, μικρό, στήτο με μεγάλες ρόγες. Το πρόσωπό της ήταν βλογιοκομμένο, αλλά δεν τον ενοχλούσε. Τον χάιδεψε, σε λίγα δευτερόλεπτα είχε τελειώσει. Καινούργια αρχή.